

L'arxiu de José Palanques: una visió del nostre passat recent a l'abast dels investigadors

Silvia Olaria Ibañez

Mª Lidón París Folch

Almudena Rodríguez Senar

RESUM

LA FINALITAT DEL PRESENT ARTICLE ÉS PRESENTAR L'ARXIU FOTOGRÀFIC I HEMEROGRÀFIC DE JOSÉ PALANQUES, CORRESPONSAL DE PREMSA. AMB L'ORGANITZACIÓ D'AQUEST FONS, QUE CONSTA DE FOTOGRAFIES, ESCRITS ORIGINALS, RECULLS DE PREMSA I ALTRES PUBLICACIONS PERIÒDIQUES, ES POSA A L'ABAST DELS INVESTIGADORS UN VALUÓS RECURS D'INVESTIGACIÓ PER A LA HISTORIA RECENT DE BENICARLÓ I LA COMARCA DEL MAESTRAT. DIGITALITZAT PART D'AQUEST FONS, ES POT CONSULTAR A LA BIBLIOTECA DIGITAL DE CASTELLÓ.

RESUMEN

EL OBJETIVO DEL PRESENTE ARTÍCULO ES PRESENTAR EL ARCHIVO FOTOGRÁFICO Y HEMEROGRÁFICO DE JOSÉ PALANQUES, CORRESPONSAL DE PRENSA. CON LA ORGANIZACIÓN DE ESTE FONDO, QUE CONSTA DE FOTOGRAFÍAS, ESCRITOS ORIGINALES, ARTÍCULOS DE PRENSA Y OTRAS PUBLICACIONES PERIÓDICAS, SE PONE AL SERVICIO DE INVESTIGADORES UN VALIOSO RECURSO DE INVESTIGACIÓN PARA LA HISTORIA RECIENTE DE BENICARLÓ Y LA COMARCA DEL MAESTRAZGO. DIGITALIZADO PARTE DE ESTE FONDO, SE PUEDE CONSULTAR EN LA BIBLIOTECA DIGITAL DE CASTELLÓN.

ABSTRACT

B

Introducció

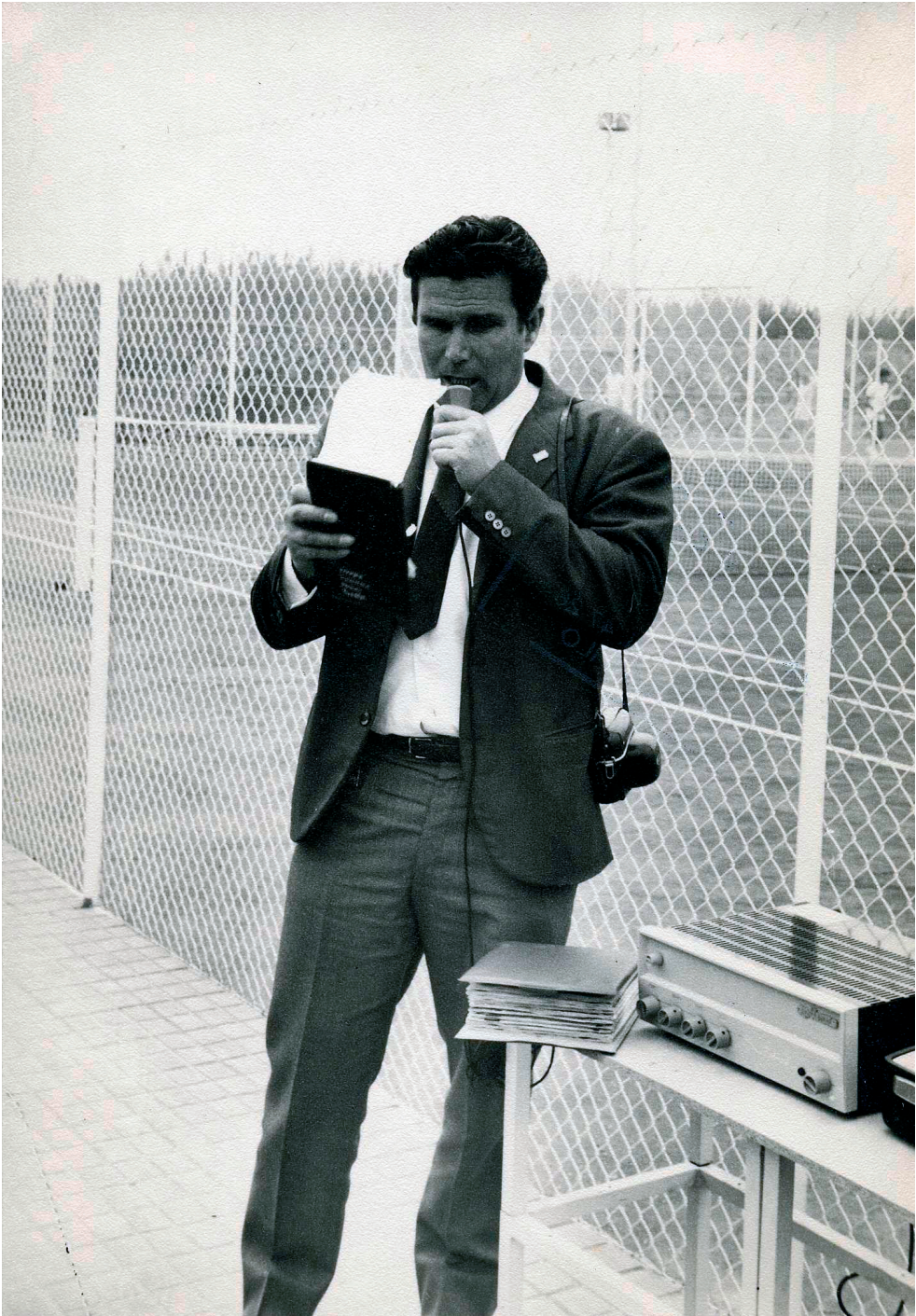
Mirar una fotografia és com treure el cap per una finestra i observar paisatges, llocs, coses i persones, en definitiva, la vida en un moment determinat. Encara que òbviament quan algú fa una fotografia ho fa amb un motiu concret, en una foto es reproduïxen molts detalls, imperceptibles potser per uns, però de gran importància per a altres. Per tant, són documents que aporten molta i variada informació sobre un lloc, un moment, una persona.

No obstant això, les fotografies són, com tots els documents, “diamants en brut”: el seu valor radica en l'ús que es fa d'ells. Per poder extraure la màxima informació possible, cal conèixer el context en el que foren creades, els criteris d'organització de les fotos, i saber com es poden consultar.

Aquest és el cas de l'arxiu fotogràfic i hemerogràfic de José Palanques: el fons del “degà de la premsa del Maestrat”, com serà sempre conegut en la nostra comarca, recull 21.984 fotografies realitzades majoritàriament pel propi Palanques al llarg de la seua trajectòria professional durant més de cinquanta anys. La gran importància d'aquest conjunt documental radica en que aquestes fotografies són testimonis gràfics dels esdeveniments i actes culturals, esportius o polítics, llocs i persones que Palanques relatava en les seves cròniques enviades a diferents periòdics i mitjans de comunicació locals, provincials i nacionals.

A més de les fotografies, el fons compta amb els textos originals escrits per José Palanques així com reculls de premsa dels seus articles i altres publicacions periòdiques, que permeten relacionar les fotografies amb el seu context.

Es per això, que aquest arxiu fotogràfic i hemerogràfic esdevé una riquíssima font d'informació per a la investigació i per apropar-se a la història de Benicarló, i també de tota la comarca del Maestrat i les comarques veïnes, entre 1930 i 1990.

Organització del fons fotogràfic i hemerogràfic

L'organització d'aquest arxiu és fruit de la col·laboració entre la Fundació Caixa Benicarló, propietària actual del fons Palanques, i la Biblioteca i Arxiu General de la Universitat Jaume I. L'objectiu d'aquest projecte, portat a terme en dues fases, fou organitzar el fons fotogràfic i hemerogràfic, establir les mesures adients per a la seua preservació i posar a l'abast dels investigadors i ciutadans en general aquest material.

Per a assolir aquest objectiu, es van desenvolupar dos línies de treball bàsiques: l'organització del material fotogràfic i hemerogràfic, per al seu control, i la digitalització del fons, per a la seua difusió i conservació.

Les tasques de gestió documental van consistir en primer lloc, en l'establiment d'un sistema de classificació, i l'elaboració d'un inventari, per conèixer exactament quantes fotografies hi havien i quin era el seu contingut, així com el contingut dels fons hemerogràfic. El següent pas consistí en classificar, ordenar i ubicar físicament tot aquest material en el lloc i en les condicions de conservació més adients. Ja organitzades les fotografies en paper, es va procedir a fer una selecció per a la posterior digitalització progressiva del fons, i finalment, es va crear un arxiu d'imatges virtual dins la Biblioteca Digital de Castelló, amb la catalogació dels documents digitalitzats, tenint sempre en compte les especificitats del material fotogràfic.

Els projectes de digitalització són cada vegada més habituals per garantir la conservació de la informació i, al mateix temps, promoure la seua difusió per internet, el que permet augmentar la quantitat d'usuaris que visiten aquest fons fotogràfic.

El fons fotogràfic

L'organització del fons fotogràfic Palanques es basa en un quadre o taula de classificació funcional, on es donen a conèixer cadascuna de les sèries i subsèries més representatives que mostren la temàtica i contingut del mateix fons. A banda de ser una eina que possibilita el tractament de l'arxiu, també fa la funció d'índex en la cerca i recuperació de la informació.

El quadre de classificació és una estructura jeràrquica i lògica que reflexa les funcions i activitats que han generat les fotografies. Per tant, la seua finalitat és organitzar intel·lectualment la informació i relacionar les diferents fotografies amb l'objectiu de poder accedir posteriorment de forma ràpida i eficaç a les mateixes.

En l'elaboració d'aquest quadre de classificació, va ser necessari realitzar una anàlisi i estudi previ sobre quina era la diferent temàtica, és a dir, les fotos

responien a una o altra funció i activitat i es convertien en un important document gràfic per a la història del poble de Benicarló i el Maestrat.

El quadre està format per tres nivells de classificació principals, a més d'un quart nivell que especifica i detalla cadascuna de les classificacions principals:

- El primer nivell correspon a l'àmbit en que es fa la fotografia: professional; personal o privat.

- El segon nivell correspon a les funcions bàsiques per les quals es van realitzar les fotografies:

- Professional : informativa (la funció de les fotos és acompanyar una informació; registre (la funció de les fotos és deixar testimoni d'un fet, lloc o persona)

- Personal (esdeveniments familiars, aficions,...)

- El tercer nivell són les activitats fotografiades.

- El quart nivell, consisteix en fer una subdivisió de les activitats anteriors.

Per una banda i dins d'un primer nivell temàtic d'àmbit **professional**, trobem un segon nivell tant de fotografia informativa com de fotografia de registre.

La **fotografia informativa** assenyalava les diferents funcions i activitats (sèries i subsèries) que responen a un tercer i quart nivell de classificació temàtica. Així doncs, trobem vuit sèries principals que a la vegada es subdivideixen amb d'altres subsèries que especifiquen el contingut de cadascuna de les activitats principals.

Així, les diferents sèries que conformen el fons fotogràfic Palanques es poden resumir en les següents activitats:

1. **Actes Institucionals:** Fotos d'actes protocol·laris d'àmbit municipal, organitzats principalment per l'Ajuntament (Visites de personalitats, Inauguracions, Corporació municipal, Premis i Distincions, etc.).

2. **Activitats Culturals:** Fotos que mostren activitats culturals, independentment de qui ha organitzat l'acte. En total, 1348 imatges recollides per l'objectiu de Palanques. Dins d'aquesta secció, es classifiquen les diferents activitats en Música, Exposicions, Teatre i Cinema, Literatura i Altres activitats culturals.

3. **Actes Religiosos:** Fotos que mostren actes religiosos com processons, misses, romeries, etc. Dins aquest apartat es pot parlar de les següents subsèries: Sant Antoni, Crist de la Mar, Setmana Santa, Sant Gregori, Festivitat del Corpus, Sant Pere, Sant Isidre i Altres actes religiosos.

Degut a la importància que tenen els diferents actes religiosos, Palanques ens ha deixat una mostra gràfica molt significativa de cadascun dels actes amb un total de 1090 fotografies, destacant la devoció del poble de Benicarló al Crist del Mar, processó que es ve celebrant des de 1798.

4. **Esports:** Fotos relacionades amb activitats esportives, independentment de qui les ha organitzat. Inclou fotos de l'organització de l'activitat, del seu desenvolupament i dels participants.

lupament, foto dels equips, de l'equip directiu, de públic, premis, etc. Les fotos es classifiquen per esport: Futbol, Ciclisme, Esports de motor, Atletisme, Tennis i Frontó, Futbol Sala, Natació, Tir i Caça, Escacs, Handbol, Bàsquet, Pesca, Gimnàstica i Ballet, Hockey i Patinatge, Altres esports i Vàries Esports.

Com a dada numèrica, el fons conté unes 3461 fotografies en la subsèrie futbol, detall que dona a entendre l'admiració del periodista per aquest esport i la seua voluntat de deixar constància gràfica i textual de cada detall relacionat amb el món futbolístic benicarlando. Així doncs, en relació a la memòria fotogràfica, trobem imatges dels diferents equips amb els seus respectius jugadors, tot remarcant el C.D. Benicarló però sense deixar de banda, altres equips anteriors com foren per exemple, el Benicarló F.C., el Marina, el Magevi, el C.D. Pla, l'equip "Acción Católica" o la Penya "Huracán". Una foto molt significativa és aquella del 1922 on apareixen els diferents components de l'antic equip Benicarló F.C (ara C.D. Benicarló), ja que es tracta de la primera fotografia conservada de l'equip benicarlando.

5. Festes Populars: Fotos relacionades en actes dins de les festes populars. Així doncs, trobem les diferents subsèries que corresponen a les Festes Patronals, a les Falles, Nadal i Reis, a la Festa de la Carxofa i a Altres Festes.

Com a dades numèriques significatives, assenyalar que les imatges que corresponen a les festes patronals, sumen un total de 2865 fotografies i, aquelles activitats relacionades amb els actes fallers, sumen un total de 2877 fotografies. No hi ha cap tipus de dubte que el periodista disfrutava de les festes com el que més i era present en cadascun dels actes i activitats, sempre disposat a deixar-nos un petit record de les nostres tradicions. Podem recordar totes les reines i dames de les festes patronals, els bous a la mar o els farolets de moro. O podem vore l'evolució de la festa de les falles a Benicarló. També testimonia la festa de Sant Antoni, amb el dimoni, les coques i les loes.

Cal remarcar que el nostre periodista no s'oblida de deixar ben present, amb forma d'imatges, la famosa festa benicarlanda de la carxofa. Carxofa reconeguda com a denominació d'origen.

6. Associacions i Institucions: Fotos de persones vinculades a les associacions i institucions (dames de les entitats, actes protocol·laris i altres activitats relacionades). 135 fotografies testimonien la intensa vida associativa i les diferents tradicions de Benicarló. Aquesta sèrie s'ha dividit en les diferents subsèries d'acord al contingut temàtic del fons : La Salle, Associació Musical Ciutat de Benicarló i Coral Polifònica, Centre Aragonés, Casa de Andalusia, Associació Gastronòmica Los Sanchos, Associacions esportives, Penya Taurina "Hermanos Soro" (Centre Taurí "Sol y Sombra"), Club Taurí de Benicarló, Penyes de les Festes, Associació de la Creu Roja, Col·legi Menor "Santo Cristo del Mar" i Altres associacions i institucions.

7. **Altres Activitats:** Fotos relacionades en actes i activitats diferents a les anteriors.

8. **Notícies:** Fotos de fets puntuals com són accidents o esdeveniments que marcaren l'actualitat de Benicarló o pobles veïns temps enrere, com foren les inundacions a la fàbrica de Palau a Benicarló, el famós corralet de gallines a la plaça de la Constitució de Benicarló o l'important desastre del càmping Els Alfacs a Sant Carles de la Ràpita.

En quant a la **fotografia de registre**, es poden assenyalar dos sèries. Per una banda, la sèrie de **Persones** conté diferents subsèries. Amb 2155 fotografies, representa als diferents personatges benicarlandos retratats dins el seu context quotidià. A més, trobem altres personatges de fora del poble i que, en el seu dia, ens varen visitar o varen deixar la seua empremta en el poble de Benicarló.

Per altra banda, les fotografies sobre **Patrimoni** es subdivideixen en d'altres subsèries més específiques: Patrimoni arquitectònic i urbà, Patrimoni artístic i arqueològic, Paratges naturals, La mar i activitats pesqueres, el Camp i activitats agrícoles i per últim, La Indústria i el comerç. La càmera fotogràfica de Palanques dona una volta pels diferents carrers de Benicarló, tot retratant els monuments, esglésies, edificis emblemàtics i com no, les tradicions pesqueres que caracteritzen el poble. També, retrata diferents paratges naturals com poden ser, les vistes a la mar, la platja del Morrongo, amb la fàbrica de conserves que li dona el nom, la basseta del Bovalar o, recull imatges del castell de Peníscola. Dins aquest recorregut cal anomenar la fotografia sobre els comerços benicarlandos, imatges en el seu dia publicitàries però amb un gran valor informatiu i testimonial. Aquesta sèrie sobre patrimoni recull un total de 1724 fotografies que es converteixen en una mostra del pas del temps i de la seua evolució.

Pel que fa a les fotografies d'**àmbit privat** que diferenciem de l'àmbit professional, trobem un segon nivell que recull la sèrie sobre **Fotografia Familiar** i que mostra aquelles fotografies d'esdeveniments familiars de Palanques.

En definitiva, aquest fons fotogràfic conserva una gran quantitat d'imatges relacionades amb la vida de Benicarló i amb la seua gent encara que també es poden trobar imatges relacionades amb la comarca del Maestrat. Fotografies de temàtica variada, amb un ric valor documental i testimonial que recorden un passat proper i tot un conjunt de vivències per al poble de Benicarló.

Arxiu d'imatges virtual

Com hem comentat anteriorment, l'arxiu d'imatges virtual José Palanques es crea amb la finalitat de difondre per internet aquest fons fotogràfic i donar a

conèixer una mostra representativa del que es pot trobar a la Fundació Caixa Benicarló.

Per això, l'Arxiu d'Imatges José Palanques (<http://repositori.uji.es/xmlui/handle/10234/405>) forma part de la Biblioteca Digital de Castelló, projecte impulsat i coordinat des de la Biblioteca de la Universitat Jaume I que té com objectiu difondre el material bibliogràfic i documental d'autors castellanencs o de temàtica de la província de Castelló, dins el Repositori de la Universitat (<http://repositori.uji.es>), com a portal de la investigació en i sobre Castelló.

També es pot accedir a través d'un enllaç a la Fundació Caixa Benicarló des de la web de la Caixa Rural de Benicarló.

Aquest arxiu d'imatges està estructurat en col·leccions que corresponen a les diferents activitats, anteriorment detallades, a les que responen les fotografies.

Cada fotografia s'acompanya d'unes metadades descriptives que permeten conèixer la data, lloc, persones i temàtica de la fotografia, així com, la seua ubicació física (signatura) i els drets d'autor corresponents.

La consulta es pot fer de forma directa, clicant una paraula en el camp de cerca o bé, es pot llistar el contingut per autor, títol, matèria o data.

El principal avantatge d'ubicar aquesta arxiu d'imatges dins la Biblioteca Digital de Castelló és la seua màxima visibilitat, ja que les fotografies es poden buscar des de google i altres cercadors d'àmbit nacional, com Hispana (recolector de colecciones digitales) del Ministerio de Cultura (<http://roai.mcu.es/es/inicio/inicio.cmd>), i properament, des d'Europeana, d'àmbit europeu (<http://www.europeana.eu/>).

L'arxiu d'imatges és només una primera aproximació al Fons Fotogràfic Palanques. Es pot consultar "in situ" la totalitat del fons fotogràfic en la seu de la Fundació Caixa Benicarló.

El fons hemerogràfic

Encara que les fotografies, per les seues característiques, atrauen l'atenció dels investigadors i persones interessades, no hem d'oblidar la seua funció complementària a la notícia que redactava Palanques com a corresponsal de premsa. Es per això que tant important com les fotografies és el fons hemerogràfic que conté els textos originals, manuscrits uns i mecanografiats, altres, que escrivia Palanques i enviava als diferents periòdics locals i nacionals.

El contingut d'aquest fons principalment són publicacions periòdiques de Benicarló i la nostra comarca, al voltant de 20 títols, entre els que destaquem aquells en els que Palanques va tenir un paper rellevant en la seua vocació periodística: *Benicarló actual*, als anys 70, *Club Deportivo de Benicarló: Campo de*

deportes, entre 1970-1985, i *Benicarló al día*, a finals dels 80 i principis dels 90. Tampoc falten llibrets de festes patronals i falles, fullets i publicacions d'institucions esportives i culturals locals o comarcals, i, a destacar, els originals del pre-muntatge de la publicació *Benicarló al día*.

També es conserven a la seu de la Fundació Caixa Benicarló els originals de les col·laboracions en diferents mitjans de comunicació, de premsa, al diari *Castellón Diario*, *Mediterráneo*, *Las Provincias*, *Levante*, entre d'altres, i els mecanoscrits per a les intervencions radiofòniques a Ràdio Popular, Ràdio València o Radio Nueva. A més de factures rebudes per les col·laboracions amb les agències de premsa més importants del país com Europa Press i la Agència EFE, trobem correspondència professional i una interessant col·lecció de reculls de premsa de notícies locals i de notícies esportives, entre la dècada dels 50 i 80 del segle XX que donen constància de la seua voluntat de recopilar i construir la realitat d'aquells anys d'importants canvis.

Com a exponent de l'obra de José Palanques, però també com a testimoni d'una època clau en la història de Benicarló, s'ha digitalitzat i es pot consultar en la Biblioteca Digital de Castelló, els 71 números de la revista *Benicarló Actual*, entre 1971 i 1977. (<http://repositori.uji.es/xmlui/handle/10234/14234>)

Conclusions

Pretenem amb aquest article donar a conèixer el contingut del fons de José Palanques. Tots aquests documents textuais i gràfics (quasi 22.000 fotografies), denoten la voluntat informativa i testimonial perseguida al llarg de la trajectòria professional del periodista Pepe Palanques.

Aquesta visió personal recopilada pel propi autor, amb el pas del temps, s'ha convertit en documents que retraten tots els aspectes de la vida en Benicarló, des dels fets més extraordinaris als més quotidians. Són, per tant, testimonis directes d'un temps, gran part del segle XX, encara proper, però que portà grans canvis en l'evolució històrica.

Per aquesta raó, aquest arxiu de José Palanques pot ser útil per a moltes persones i interessos: per a historiadors interessats en tot tipus de documents per escriure la nostra història, per a periodistes que busquen testimonis textuais i gràfics d'anys passats, per a professors que utilitzen material gràfic en les seves activitats docents, per a associacions que volen recuperar testimonis de les seues activitats i, com no, per als ciutadans que senten curiositat per activitats o llocs de temps passats.

Amb els treballs d'organització i digitalització, l'arxiu Palanques esdevé una nova font d'informació a l'abast d'investigadors, professionals i ciutadans, que, a més de poder consultar-se en la seu de la Fundació Caixa Benicarló, grà-

cies als avantatges de l'era digital, es pot consultar també de forma remota des de qualsevol lloc, multiplicant el valor i les possibilitats d'ús de les fotografies i els textos.

En definitiva, el fons Palanques és un llegat de gran valor informatiu i històric, reflex de tota una vida dedicada a difondre les notícies i esdeveniments de Benicarló i de tota la comarca. Per a tots nosaltres, a partir d'ara, és una xicoteta finestra per on vore retalls de la història de Benicarló.